

**Norma par personu tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu
lietas materiāliem, ciktāl tiesa nevar pārvērtēt procesa virzītāja lēmuma
tiesiskumu un pamatotību, neatbilst Satversmei**

2017. gada 23. maijā Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2016-13-01 “Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Apstrīdētā norma

Kriminālprocesa likuma 629. panta piektā daļa: “Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa, kas izskata šo lietu. Šā likuma 628. pantā minētās personas [aizdomās turētais vai apsūdzētais, persona, pie kuras manta tika izņemta vai tai tika uzlikts arests vai arī cita persona, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu] ar lietā esošajiem materiāliem var iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā.”

Augstāka juridiska spēka norma

Satversmes 92. panta pirmais teikums: “Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību “Cell Finance” konstitucionālās sūdzības, kurā minēts, ka pieteikuma iesniedzējai bija uzsākts process par noziedzīgi iegūtu mantu. Pieteikuma iesniedzējas pārstāvis minētā procesa ietvaros iesniedza procesa virzītājam lūgumu iepazīties ar lietā esošajiem materiāliem, taču, pamatojoties uz apstrīdēto normu, šis lūgums tika noraidīts.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo tās tiesības uz taisnīgu tiesu, jo nenodrošina procesuālās līdztiesības principa ievērošanu. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu personām tiekot nepamatoti ierobežotas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem un izteikties par tiem, tādējādi tiekot liegta arī iespēja vienlīdzīgi un efektīvi ietekmēt lēmumu par noziedzīgi iegūtu mantu pēc būtības. Par ar mantu saistīto personu iepazīšanos ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem

lemj procesa virzītājs, kas nevarot tikt uzskatīts par neitrālu un neieinteresētu personu. Tūklāt apstrīdētā norma neparedzot kritērijus, pēc kādiem procesa virzītājam būtu jāvadās, lemjot par atļauju iepazīties ar šiem materiāliem.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par tiesvedības izbeigšanu lietā

Saeima uzskata, ka pieteikuma iesniedzējai pamattiesību ierobežojumu rada nevis apstrīdētā norma, bet tās piemērošanas prakse. [9]

Satversmes tiesa secināja, ka procesa virzītāja lēmumam par ar mantu saistītās personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem netiek paredzēta tiesas kontrole. Līdz ar to izskatāmajā lietā netika konstatēts tiesvedības izbeigšanas pamats un tiesvedība tika turpināta. [11]

Par tiesībām uz taisnīgu tiesu

Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu valstij ir pozitīvs pienākums nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu tā, lai tiktu paredzēta efektīva tiesību aizsardzība. Tas vienlaikus nozīmē valsts pienākumu nodrošināt personai arī procesuālās garantijas aizstāvēt tās īpašuma tiesības, lai sevišķajā procesā lieta pēc būtības tiktu izlemta, ievērojot personas tiesības uz taisnīgu tiesu. [13]

Par tiesībām uz taisnīgu tiesu institucionālā nozīmē

Gadījumā, ja ar mantu saistītā persona nepiekrīt procesa virzītāja lēmumam, kas pieņemts, pamatojoties uz apstrīdēto normu, tā var šo lēmumu pārsūdzēt Kriminālprocesa likuma 24. nodaļā noteiktajā kārtībā tikai prokuratūras ietvaros. Normatīvais regulējums neparedz tiesas kompetenci pārskatīt šo procesa virzītāja lēmumu. [13]

Satversmes tiesa atzina, ka prokurors nevar tikt uzskatīts par neatkarīgu tiesu varas institūciju, kas atbilstu apzīmējumam „tiesa”, ja viņš vienlaikus ir viens no lietas dalībniekiem un galīgā lēmuma pieņēmējs jautājumā par to, kādā apjomā personai tiek nodrošinātas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. [13]

Par tiesībām uz taisnīgu tiesu procesuālā nozīmē

Satversmes tiesa secināja, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu demokrātiskā tiesiskā valstī ir jānodrošina pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošana, kas citstarp ir saistīta ar personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. [14.1]

Vērtējot personas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem, ir būtiski ņemt vērā nepieciešamību aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošo materiālu atklāšana un uzrādīšana bez iepriekšējas izvērtēšanas būtu pretrunā ar citu personu tiesībām uz taisnīgu tiesu un varētu apdraudēt pirmstiesas kriminālprocesa sekmīgu norisi. Procesā virzītājam izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība ir jānodrošina ne tikai lemjot par personu tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem, bet arī tad, kad šāda atļauja tiek dota. [14.2]

Satversmes tiesa secināja, lai nodrošinātu kriminālprocesa mērķi, procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jānodrošina izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība. Tas nepieciešams, lai neapdraudētu kriminālprocesa norisi un nodrošinātu citām personām efektīvu pamattiesību īstenošanu. [14.2]

Par personu tiesību un interešu līdzsvarošanu

Vērtējot ar mantu saistīto personu tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, ir jālīdzsvaro personu interese uz pušu līdzvērtīgu iespēju principa nodrošināšanu un izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību. [15]

Satversmes tiesa secināja, ka procesā virzītājam jau šobrīd, lemjot par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem, ir jāņem vērā gan tiesību sistēmā spēkā esošie vispārējie tiesību principi, gan likumdevēja noteiktais normatīvais regulējums. [15.2]

Lemjot par iepazīšanos ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, katrā konkrētajā gadījumā ir jāsamēro lietā iesaistīto personu intereses, ņemot vērā kriminālprocesa mērķi. Tomēr apstrīdētajā normā paredzētais izmeklēšanas noslēpums vai nepieciešamība aizsargāt citu personu tiesības nevar kalpot par pamatu tam, lai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu netiktu nodrošināts pušu līdzvērtīgu iespēju

princips, proti, tiesības pienācīgi sagatavoties lietas izskatīšanai un tiesības tikt uzklausi. Tikai tādā procesā, kurā tiek nodrošināts pušu līdzvērtīgu iespēju princips, var nonākt līdz taisnīgam tiesas nolējumam pēc būtības. [15.3]

Satversmes tiesas ieskatā, likumdevējam būtu jāparedz tāda kārtība, kas nodrošinātu pušu līdzvērtīgu iespēju principu šajās lietās, paredzot tiesai iespēju pārbaudīt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, tādējādi nodrošinot personai efektīvu īpašuma tiesību aizsardzību. Tieši tiesa ir tas subjekts, kam, izskatot jautājumu pēc būtības, vienlaikus būtu jāveic kontroles funkcija pār ar mantu saistīto personu pamattiesību ievērošanu. [15.3]

Par apstrīdētās tiesību normas spēka zaudēšanas kārtību

Satversmes tiesa noteica, ka attiecībā uz pieteikuma iesniedzēju apstrīdētā norma, ciktāl tiesa nevar pārvērtēt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, atzīstama par spēkā neesošu no pamattiesību aizskārums rašanās brīža. [16.1]

Satversmes tiesa norāda, ka process par noziedzīgi iegūtu mantu ir vērsts uz mantisko jautājumu savlaicīgu un efektīvu atrisinājumu kriminālprocesā. Kriminālprocesā ir nepieciešams aizsargāt to personu pamattiesības, kuras procesā par noziedzīgi iegūtu mantu vēlas iepazīties ar lietas materiāliem, līdz brīdim, kad likumdevējs pieņems Satversmei atbilstošu tiesisko regulējumu. [16.2]

Satversmes tiesa vērš uzmanību, ka līdz jauna tiesiskā regulējuma pieņemšanai Kriminālprocesa likuma 628. pantā minētās ar mantu saistītās personas tiesības lūgt tiesu pārvērtēt procesa virzītāja lēmumu par tās iepazīšanos ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, nodrošināmas, tieši piemērojot Satversmes 92. pantu un šā sprieduma atziņas. [16.2]

Satversmes tiesa nolēma:

Apstrīdētā norma, ciktāl tiesa nevar pārvērtēt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētā norma attiecībā uz sabiedrību ar ierobežotu atbildību „Cell Finance”, ciktāl tiesa nevar pārvērtēt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, ir atzīstama par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāties spēkā tā publicēšanas dienā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:

http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/07/2016-13-01_Spriedums.pdf

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv

67830737, 26200580